

ženo in globoko ljubi zemljo in ker poka po njem toliko odločnosti in nepogljivosti, tako mi je simpatičen sin Ada, simpatičen kljub divjosti, posebno zato, ker se ne da zlomiti in ker zaupa v svojo mlado moč in v življenje in ker se hoče pogumno boriti z vsem svetom. — Veledramatičen in pretresljiv je prvi prizor II. dejanja med njim in njegovo materjo Stana, čeprav se mi zdi nekoliko nenaraven; tako mati ne govori z otrokom o njegovem očetu in tako ne sin z materjo! Stana je pobožna in išče miru v molitvi in babjeverju s staro ciganko Jelo. Mara, Ilarijeva žena, je simpatična ženska, ki ima več moškosti nego njen pobožni mož. Človeku je kar hudo, da ima tako malo vpliva na moža in sina. — A tudi Stana je brez moči pred svojim možem in sinom. Ta realistična slika ženske usode tam doli je pač namenoma pokazana. Strašna je tudi slika uradniške korupcije, risana z mojstrsko roko in ogorčenim srcem (3. prizor I. dejanja, 7. in 8. prizor III. dejanja)! Vse osebe, ki so ostro označene v jedrnatih dvogovorih, se predrtijo do konca. Šele zdaj se z nekako strašno in tujo silo zbudi v Ilariju mož, čast in ponos svobodnega človeka. Ko začuti njih silno moč, odbrene svojo cmeravo miroljubnost in plane s svojim sinom, da streta in zlomita, kar jima je napoti in kakor jima veleva zdrava, prirojena, za tako dolgo dobo zamorjena narava.

V začetku se dejanje spotika nad suhim pripovedovanjem brez dejavnosti navzočih oseb. Morda je pesnik hotel utemeljiti s tem dramatski prizor, ki dramo vodi? Spretno in pravilno se mi to ne zdi. Malo kesneje stopita prav po starem iz gruče ljudi malo v stran dve osebi, da nam razodeneta še nadaljnji dramatski motiv (da je Ada z nožem ranil Ilijo itd.)! Potem: tisto bratovstvo bogatih kmetov s cigani in potepuhi! Ali je mogoče? Pri nas bi ne bilo! Za naše pojme je tudi neumljivo, kako se pošteni delavci istovetijo s cigani in potepuškiimi postopači! Tretje dejanje ima 14 prizorov, kaže jih samo 13, ker ima 8. prizor napačno številčno oznako. — Odkar sem bral B. Stankovića «Nečisto krv», me ni še nobeno delo iz našega slovstva tako držalo, kakor me je prevzela tale grandiozna drama. *Ivan Zorec.*

Wendel, Hermann: Aus dem südslavischen Risorgimento. Gotha. F. A. Perthes. A. G. 1921. 199 str. 14 Mk.

V jeziku, v katerem doslej nismo bili vajeni prijaznih besed, je napisana ta obsežna knjiga, polna podrobnega znanja naših teženj in težav, prešinjena ljubeznjivega zanimanja za našo preteklost in sedanost, pisana z obsežnim znanjem učenjaka in oblikovana s spretno roko bistroidnega umetnika. Wendel ne opisuje vseh pojavov našega preporoda od 18. stol. do konca svetovne vojne, ampak poda v sedmih monografijah sedem izrazitih zastopnikov našega kulturnega in političnega življenja. Prvi je veliki inicijator Dositej Obradović, ki je med Srbi «prvi zavestno in odločno okrenil oči svojega naroda proti zapadni kulturi»; zadnji v tej vrsti je naš Krek s svojo nad vse značilno devizo: «Začeti je treba, v tem je vsa skrivnost!» Med tem srbskim menihom 18. stol., ki je pobegnil iz samostana in se z žejnimi očmi in gladno dovzetnim srcem ogledal po vsem «prosvetljenem» zapadu in ki se je končno doma lahko uveljavil kot nekak minister za prosveto in slovenskim profesorjem bogoslovja v 20. stol., ki je svoje javno delovanje začel s praktičnim udejstvom na socialnem polju, in ga končal z dalekosežnimi političnimi načrti, katerih uresničitve ni več doživel, pa se kreta in mrgoli v Wendlovi knjigi množica naših

ljudi, ki so vsak po svoje pomagali pri jugoslovanskem «risorgimentu»: delavci in kmetje, popje in kardinali, nepismeni «šljivari» in cesarski generali, kodrolasi revolucionarji, ki so sklenili svoje življenje kot sivolase ekscelece, precizno komtese predmarčne dobe, ki skrivajo razburljiva gesla nove dobe po svojih sentimentalnih dnevnikih in disciplinirani socialisti in socialistinje, ki jim je «ideja» več ko zahteve njih mlade krvi.

Vsa ta skoro nepregledna množica bi človeka pokopala, da ni Wendel z mojstrsko roko uredil vse snovi. Pri tem mu je pomagala njegova velika intuitivnost, pred vsem pa redki dar bijološkega gledanja na dogodke, ki mu kaže, kaj je v kaosu značilno, ki mu pomaga vezati vse značilnosti v nepretrgano verigo in ki mu v preobilici podrobnosti kaže one stike in vezi, ki spajajo vse dogodke v jugoslovanskem kotičku z dogodki sveta in naturnimi zakoni. To se kaže včasih celo v neznatnih posameznostih, ki bi jih človek lahko prezrl. Taka podrobnost — ki pa daje značilno barvo pripovedovanja — so n. pr. srebrne «ilirske» ure s polmeseccem in ilirsko zvezdo kot emblemom in z devizo «Tudi vam bo nekoč bila!», ki so ob dvanajsti uri zaigrale marseljezo ali pa bolj zastrta ko podčrtana simbolika v preprostem stavku, v katerem pripoveduje Wendel, zakaj je imel Strossmayer dvoje imen, Josip Juraj. Poglavlje o Obradoviću je pri nas v prvi vrsti snov za filologa, o Strossmayerju pa za zgodovinarja; Wendel je v obeh zadostil v polni meri vsem znanstvenim zahtevam in je povrh še iz teh poglavij ustvaril prava umetniška dela.

O namenih, ki so ga vodili pri sestavljanju te knjige, piše v uvodu sam: «Ljudje, ki mi hočejo dobro, mi očitajo, čemu tratim, posebno v teh burnih časih, čas in moči za tako v stran ležeče reči, kakor je preteklost, sedanost in prihodnost južnih Slovanov, in mi kažejo bližje in mikavnejše cilje.

Ti listi pa niso bili napisani daleč proč od dnevnega trušča v slonokoščnem stolpu, in kar dajejo, ni nikaka l'histoire pour l'histoire.

Prvič treba — zaradi duševnega preporoda Evrope — pokazati nepoznan in zasramovan narod, ki ima tudi svoje nebo nad seboj in svoje zvezde na njem.

Drugič šume tukaj valovi reke, ki teče tudi ob našem bregu; jugoslovanski preporod je duševna predzgodovina jugoslovanske države, ki bo neposrednji sosed nemški republik, ko bomo združeni z našimi avstrijskimi brati.

Tretjič nam pomaga znanje nacionalnega gibanja kakega drugega naroda premagati lastni nacionalizem, v kolikor je ozkosrčen in omejen in vsled tega nevaran, in pomaga na ta način graditi bodočo stavbo ujedinenega človeštva.

In četrtič in stotič zaslužijo južni Slovani, da jih baš Nемец boljše spozna ko iz neokusnih dovtipov glupih šaljivih listov in iz karikiranih opisov zlobnih neznanic.»

Knjiga, napisana s takim blagim duhom, bo pri nas brez dvoma našla mnogo prijateljev. Dragocena je zato, ker odpira nam samim, ki tičimo v sredi življenja, ki nam je preveč pred nosom, da ga ne vidimo, nova obzorja in nove perspektive. Marsikomu bo tudi dobro došla kot začasen dostavek o novejši dobi k Murkovi «Geschichte der älteren südslavischen Literaturen», pri kateri že vse predolgo čakamo drugega dela o novi dobi. J. A. G.

